Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 30. junija 2016*

„Predhodno odločanje — Člena 20 PDEU in 21 PDEU — Direktiva 2004/38/ES — Člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c) — Uredba (EGS) št. 1612/68 — Člen 12 — Pravica do prebivanja družinskih članov državljana Unije — Zakonska zveza med državljanom Unije in državljanom tretje države — Nasilje v družini — Razveza zakonske zveze po odhodu državljana Unije — Ohranitev pravice do prebivanja državljana tretje države, ki ima pravico do varstva in vzgoje skupnih otrok z državljanstvom Unije“

V zadevi C-115/15,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (višje sodišče (Anglija in Wales) (civilni oddelek), Združeno kraljestvo) z odločbo z dne 25. februarja 2015, ki je prispela na Sodišče 6. marca 2015, v postopku

Secretary of State for the Home Department

proti

NA,

ob udeležbi

Aire Centre,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi R. Silva de Lapuerta (poročevalka), predsednica senata, A. Arabadžiev, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund in S. Rodin, sodniki,

generalni pravobranilec: M. Wathelet,

sodni tajnik: K. Malacek, administrator,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 18. februarja 2016,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

— za NA A. Gonzalez, solicitor, B. Asanovic, barrister, in T. de la Mare, QC,

— za Aire Centre T. Buley, barrister, in R. Drabble, QC, po pooblaščenki L. Barratt, solicitor,

* Jezik postopka: angleščina.

— za vlado Združenega kraljestva V. Kaye in M. Holt, agenta, ob sodelovanju B. Kennelly in B. Lask, barristers,

— za dansko vlado C. Thorning in M. S. Wolff, agenta,

— za nizozemsko vlado M. Bulterman in C. Schillemans, agentki,

— za poljsko vlado B. Majczyna, agent,

— za Evropsko komisijo M. Kellerbauer, M. Wilderspin, E. Montaguti in C. Tufvesson, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 14. aprila 2016

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 20 PDEU in 21 PDEU, člena 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EGS (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 5, str. 46), in člena 12 Uredbe Sveta (EGS) št. 1612/68 z dne 15. oktobra 1968 o prostem gibanju delavcev v Skupnosti (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 1, str. 15).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med Secretary of State for the Home Department (minister za notranje zadeve) in NA, pakistansko državljanko, zaradi njene pravice do prebivanja v Združenem kraljestvu.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 2004/38

3 V uvodni izjavi 15 Direktive 2004/38 je navedeno:

„Družinski člani bi morali biti pravno zaščiteni v primeru smrti državljana Unije, razveze, razveljavitve zakonske zveze ali prenehanja registriranega partnerstva. S primernim upoštevanjem družinskega življenja in človekovega dostojanstva ter pod določenimi pogoji, potrebnimi za preprečitev zlorab, bi bilo torej treba sprejeti ukrepe, s katerimi se zagotovi, da v takšnih okoliščinah družinski člani, ki že prebivajo na ozemlju države članice gostiteljice, ohranijo svojo pravico do prebivanja izključno na osebni podlagi.“

4 Člen 2 te direktive z naslovom „Opredelitve pojmov“ določa:

„Za namene te direktive:

1. ‚Državljan Unije‘ pomeni vsako osebo, ki ima državljanstvo države članice;

2. ‚Družinski član' pomeni:
(a) zakonec;

[…]

3. ‚Država članica gostiteljica' pomeni državo članico, v katero se državljan Unije preseli z namenom uresničevanja svoje pravice do prostega gibanja in prebivanja."

5 Člen 3(1) iste direktive, naslovljen „Upravičenci", določa:

„Ta direktiva se uporablja za vse državljane Unije, ki se preselijo ali prebivajo v državi članici razen v tisti državi, katere državljani so, in za njihove družinske člane, kot opredeljene v točki 2 člena 2, ki jih spremljajo ali se jim pridružijo."

6 Člen 7(1) in (2) te direktive, naslovljen „Pravica do prebivanja za več kot tri mesece", določa:

„1. Vsi državljani Unije imajo pravico prebivati na ozemlju druge države članice v obdobju, daljšem od treh mesecev če:

(a) so delavci ali samozaposlene osebe v državi članici gostiteljici ali

(b) imajo dovolj sredstev zase in za svoje družinske člane, da med njihovim prebivanjem ne bodo postali breme sistema socialne pomoči v državi članici gostiteljici in če imajo celovito zavarovalno kritje za primer bolezni v državi članici gostiteljici ali

(c)

— so vpisani v zasebno ali javno ustanovo, ki jo država članica gostiteljica pooblasti ali financira na osnovi svoje zakonodaje ali upravne prakse, prvenstveno z namenom, da študirajo, kar vključuje poklicno usposabljanje, in

— imajo celovito zavarovalno kritje za primer bolezni v državi članici gostiteljici in zagotovijo ustreznemu nacionalnemu organu, z izjavo ali na kakšen drug enakovreden način, ki ga lahko izberejo, da imajo dovolj sredstev zase in za svoje družinske člane, da med njihovim prebivanjem ne bodo postali breme sistema socialne pomoči v državi članici gostiteljici ali

(d) so družinski člani, ki spremljajo ali so se pridružili državljanu Unije, ki izpolnjuje pogoje, navedene v točkah (a), (b) ali (c).

2. Pravica do prebivanja, predvidena v odstavku 1, se razširi na družinske člane, ki niso državljani države članice in ki spremljajo ali so se pridružili državljanu Unije v državi članici gostiteljici, pod pogojem da takšen državljan Unije izpolnjuje pogoje, navedene v odstavku 1(a), (b) ali (c)."

7 Člen 12 Direktive 2004/38, naslovljen „Ohranitev pravice do prebivanja družinskih članov v primeru smrti ali odhoda državljana Unije", določa:

„1. Brez poseganja v drugi pododstavek smrt ali odhod državljana Unije iz države članice gostiteljice ne vpliva na pravico do prebivanja njegovih/njenih družinskih članov, ki so državljani države članice.

Pred pridobitvijo pravice do stalnega prebivališča morajo zadevne osebe izpolnjevati pogoje, določene v točkah (a), (b), (c) ali (d) člena 7(1).

2. Brez poseganja v drugi pododstavek smrt državljana Unije nima za posledico izgube pravice do prebivanja njegovih/njenih družinskih članov, ki niso državljani države članice in ki so prebivali v državi članici gostiteljici kot družinski člani najmanj eno leto pred smrtjo državljana Unije.

Pred pridobitvijo pravice do stalnega prebivališča ostaja pravica do prebivanja zadevnih oseb zavezana zahtevi, da te osebe lahko dokažejo, da so delavci ali samozaposlene osebe ali da imajo dovolj sredstev zase in za svoje družinske člane, da med njihovim prebivanjem ne bodo postali breme sistema socialne pomoči v državi članici gostiteljici in da imajo celovito zavarovalno kritje za primer bolezni v državi članici gostiteljici ali da so člani družine, že ustvarjene v državi članici gostiteljici, osebe, ki izpolnjuje te zahteve. ‚Zadostna sredstva' so opredeljena v členu 8(4).

Takšni družinski člani ohranijo svojo pravico do prebivanja izključno na osebni podlagi.

3. Odhod državljana Unije iz države članice gostiteljice ali njegova/njena smrt nimata za posledico izgube pravice do prebivanja njegovih/njenih otrok ali roditelja, ki ima dejansko skrbništvo nad otroki, ne glede na državljanstvo, če otroci bivajo v državi članici gostiteljici in so vpisani na izobraževalno ustanovo z namenom, da bi se v njej šolali, vse do zaključka šolanja."

8 Člen 13(2) Direktive 2004/38, naslovljen „Ohranitev pravice do prebivanja družinskih članov v primeru razveze, razveljavitve zakonske zveze ali prenehanja registriranega partnerstva", v odstavku 2 določa:

„Brez poseganja v drugi pododstavek razveza, razveljavitev zakonske zveze državljana Unije ali prenehanje njegovega/njenega registriranega partnerstva, navedenega v točki 2(b) člena 2, nima za posledico izgube pravice do prebivanja družinskih članov državljana Unije, ki niso državljani države članice, kadar:

(a) sta zakonska zveza ali registrirano partnerstvo, pred začetkom postopkov za razvezo ali razveljavitev ali prenehanje registriranega partnerstva, kot navedenega v točki 2(b) člena 2, trajala najmanj tri leta, od tega eno leto v državi članici gostiteljici ali

(b) kadar ima zakonec ali partner, ki ni državljan države članice, skrbništvo nad otroki državljana Unije in sicer na osnovi sporazuma med zakoncema ali partnerjema, navedenima v točki 2(b) člena 2 ali na osnovi sodne odločbe ali

(c) kadar to upravičujejo posebno težke okoliščine, kot na primer dejstvo, da je bila oseba žrtev družinskega nasilja v času, ko sta zakonska zveza ali registrirano partnerstvo še trajala ali

(d) kadar ima zakonec ali partner, ki ni državljan države članice, na osnovi sporazuma med zakoncema ali partnerjema, navedenima v točki 2(b) člena 2 ali na osnovi sodne odločbe, pravico do stikov z mladoletnim otrokom, pod pogojem da je sodišče razsodilo, da morajo takšni stiki potekati v državi članici gostiteljici in toliko časa, kolikor je to potrebno.

Pred pridobitvijo pravice do stalnega prebivališča ostaja pravica do prebivanja zadevnih oseb zavezana zahtevi, da te osebe lahko dokažejo, da so delavci ali samozaposlene osebe ali da imajo dovolj sredstev zase in za svoje družinske člane, da med njihovim prebivanjem ne bodo postali breme sistema socialne pomoči v državi članici gostiteljici in da imajo celovito zavarovalno kritje za primer bolezni v državi članici gostiteljici ali da so člani družine, že ustvarjene v državi članici gostiteljici, osebe, ki izpolnjuje te zahteve. Zadostna sredstva so opredeljena v členu 8(4).

Takšni družinski člani ohranijo svojo pravico do prebivanja izključno na osebni podlagi."

9 Člen 14(2) te direktive, naslovljen „Ohranitev pravice do prebivanja“, določa:

„Državljani Unije in njihovi družinski člani imajo pravico do prebivanja, predvideno v členih 7, 12 in 13, dokler izpolnjujejo pogoje, določene v teh členih.

[…]“

Uredba št. 1612/68

10 Člen 12, prvi odstavek, Uredbe št. 1612/68 določa:

„Otroci državljana države članice, ki je zaposlen ali je bil zaposlen na ozemlju druge države članice, imajo pravico dostopa do splošnega izobraževanja, vajeništva in poklicnega usposabljanja pod enakimi pogoji kot državljani te države, če ti otroci prebivajo na njenem ozemlju.“

Nacionalno pravo

11 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da je bil člen 13(2) Direktive 2004/38 v nacionalno pravo prenesen s členom 10 Immigration (European Economic Area) Regulations 2006 (uredba iz leta 2006 o priseljevanju (Evropski gospodarski prostor), v nadaljevanju: uredba iz leta 2006).

12 Natančneje, na podlagi člena 10(5) uredbe iz leta 2006 mora zadevna oseba za ohranitev pravice do prebivanja v primeru razveze zakonske zveze izpolniti določene pogoje, vključno s pogojem, da ob razvezi zakonske zveze preneha biti družinski član bodisi upravičene osebe bodisi državljana Evropskega gospodarskega prostora (EGP), ki ima pravico do stalnega prebivališča na datum razveze zakonske zveze.

13 V skladu z uredbo iz leta 2006 „upravičena oseba“ pomeni osebo, ki je državljan EGP in prebiva v Združenem kraljestvu kot iskalec zaposlitve, delavec, samozaposlena oseba, oseba, ki ima zagotovljena sredstva za samostojno preživljanje, ali študent.

14 Iz predložitvene odločbe je prav tako razvidno, da v skladu z nacionalnim pravom izvedeno pravico do prebivanja enega od staršev otroka, za katerega velja člen 12 Uredbe št. 1612/68, zagotavlja člen 15 A uredbe iz leta 2006, ki v bistvu določa:

„(1) Oseba (v nadaljevanju: O), ki ni izvzeta oseba in ki izpolnjuje pogoje iz odstavkov 2, 3, 4, 4 A ali 5 te uredbe, ima pravico do prebivanja v Združenem kraljestvu tako dolgo, dokler izpolnjuje ustrezne pogoje.

[…]

(3) O izpolnjuje pogoje iz tega odstavka, če je:

(a) otrok državljana EGP (v nadaljevanju: eden od staršev, državljan EGP);

(b) je prebivala v Združenem kraljestvu, ko je eden od staršev, državljan EGP, prebival v Združenem kraljestvu kot delavec; in

(c) se šola v Združenem kraljestvu in se je tam izobraževala že, ko je bil eden od staršev, državljan EGP, v Združenem kraljestvu.

(4) O izpolnjuje pogoje iz tega odstavka, če:

(a) skrbi za osebo, ki izpolnjuje pogoje iz odstavka 3 (v nadaljevanju: zadevna oseba); in

(b) zadevna oseba ne bi mogla nadaljevati izobraževanja v Združenem kraljestvu, če bi O morala zapustiti državo.

[…]“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

15 NA je pakistanska državljanka, ki je septembra 2003 sklenila zakonsko zvezo s KA, nemškim državljanom, par pa se je marca 2004 preselil v Združeno kraljestvo.

16 Njun odnos se je nazadnje poslabšal. NA je bila večkrat žrtev družinskega nasilja.

17 KA je oktobra 2006 zapustil skupno bivališče, decembra 2006 pa je odšel iz Združenega kraljestva.

18 Medtem ko je KA prebival v Združenem kraljestvu, je bil bodisi delavec bodisi samozaposlena oseba.

19 Zakonca imata dve hčeri, MA in IA. Rojeni sta bili v Združenem kraljestvu, in sicer 14. novembra 2005 in 3. februarja 2007, in imata nemško državljanstvo.

20 KA je trdil, da je bila zakonska zveza z NA razvezana s *talakom*, izdanim 13. marca 2007 v Karačiju (Pakistan). NA je septembra 2008 začela postopek za razvezo zakonske zveze v Združenem kraljestvu. Odločba o razvezi zakonske zveze je postala pravnomočna 4. avgusta 2009. NA je bila dodeljena izključna pravica do varstva in vzgoje obeh otrok.

21 MA in IA sta se šolali v Združenem kraljestvu od januarja 2009 oziroma septembra 2010.

22 Z odločbo, sprejeto v okviru preizkusa prošnje, ki jo je NA vložila za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje v Združenem kraljestvu, je organ, pristojen za zadeve v zvezi s prebivališčem, to je minister za notranje zadeve, odločil, da NA nima pravice do prebivanja v Združenem kraljestvu.

23 Pritožba, ki jo je NA vložila zoper to odločbo, je bila zavrnjena.

24 NA je začela postopek pri Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (višje sodišče (oddelek za imigracijo in azil), Združeno kraljestvo), ki je preučilo tri pravne podlage, ki jih je podala NA v podporo svoji prošnji za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje v Združenem kraljestvu.

25 Prvič, to sodišče je presodilo, da NA pravice do prebivanja v Združenem kraljestvu ne more ohraniti na podlagi člena 13(2) Direktive 2004/38, ker KA na datum razveze zakonske zveze v tej državi članici ni uresničeval pravic iz Pogodb, saj ta pogoj izhaja iz te določbe in iz sodbe z dne 13. februarja 1985, Diatta (267/83, EU:C:1985:67).

26 Ker pa je NA menila, da ne obstaja določba, na podlagi katere bi bila njena pravica do prebivanja na podlagi člena 13(2) Direktive 2004/38 odvisna od izpolnjevanja takšnega pogoja, je v zvezi s tem pri predložitvenem sodišču zoper to odločbo vložila pritožbo.

27 Drugič, Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (višje sodišče (oddelek za imigracijo in azil)) pa je presodilo, da je NA imela pravico do prebivanja v Združenem kraljestvu, ki izhaja iz prava Unije na eni strani na podlagi člena 20 PDEU, kot ga je razložilo Sodišče v sodbi z dne 8. marca 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), na drugi strani pa na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68.

28 Minister za notranje zadeve je v zvezi s tem pri predložitvenem sodišču vložil pritožbo zoper sodbo Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (višje sodišče (oddelek za imigracijo in azil)). Minister za notranje zadeve je ob priznanju pravice, ki jo imata MA in IA na podlagi členov 20 PDEU in 21 PDEU kot državljanki Unije, s sklicevanjem na sodbo z dne 10. oktobra 2013, Alokpa in Moudoulou (C-86/12, EU:C:2013:645), presodil, da bi bile pravice kršene samo, če bi MA in IA „morali dejansko zapustiti ozemlje Unije kot celoto“, vendar ta pogoj v tem primeru ni izpolnjen, saj imata otroka pravico do prebivanja v državi članici, katere državljana sta, namreč Zvezni republiki Nemčiji. Glede pravice do prebivanja, ki temelji na členu 12 Uredbe št. 1612/68, po mnenju ministra za notranje zadeve ta določba zahteva, da je tisti od staršev, ki je državljan Unije, na ozemlju države članice gostiteljice na datum, ko otrok začne izobraževanje, kar v tem primeru prav tako ni izpolnjeno.

29 Tretjič in zadnjič, Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (višje sodišče (oddelek za imigracijo in azil)) je menilo, na eni strani, da če bi bila NA zavrnjena pravica do prebivanja v Združenem kraljestvu, bi to njena otroka, MA in IA, prisililo k temu, da zapustita to državo članico skupaj s svojo materjo, ker ima ta izključno pravico do varstva in vzgoje otrok, na drugi strani pa bi odstranitev teh otrok kršila njuno pravico na podlagi člena 8 Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisano v Rimu 4. novembra 1950, in je zato ugodilo pritožbi NA na podlagi te določbe. Minister za notranje zadeve se na ta del odločbe ni pritožil.

30 V teh okoliščinah je Court of Appeal (England and Wales) (Civil Division) (višje sodišče (Anglija in Wales) (civilni oddelek), Združeno kraljestvo) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

„1. Ali mora biti nekdanji zakonec državljana Unije, ki je državljan tretje države, sposoben dokazati, da je njegov nekdanji zakonec ob njuni razvezi zakonske zveze v državi članici gostiteljici uresničeval pravice iz Pogodbe, da ohrani pravico do prebivanja na podlagi člena 13(2) Direktive 2004/38?

2. Ali ima državljan Unije pravico iz prava Unije do prebivanja v državi članici gostiteljici na podlagi členov 20 PDEU in 21 PDEU v okoliščinah, v katerih je edina država v Uniji, v kateri ima državljan pravico prebivati, njegova država državljanstva, vendar je pristojno sodišče ugotovilo, da bi odstranitev državljana iz države članice gostiteljice v njegovo državo državljanstva pomenila kršitev njegovih pravic na podlagi člena 8 [Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin] in člena 7 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah?

3. Če je državljan Unije [iz drugega vprašanja] zgoraj otrok, ali ima tisti od staršev, ki ima izključno pravico do varstva in vzgoje tega otroka, izvedeno pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici, če bi otrok moral spremljati tega od staršev ob njegovi odstranitvi iz države članice gostiteljice?

4. Ali ima otrok pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici v skladu s členom 12 Uredbe št. 1612/68 (zdaj člen 10 Uredbe št. 492/2011/EU), če je eden od njegovih staršev, ki je državljan Unije in je bil zaposlen v državi članici gostiteljici, odšel iz države članice gostiteljice, preden se je otrok v njej vključil v izobraževanje?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo vprašanje

31 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive 2004/38 razlagati tako, da državljan tretje države, ki je razvezan od državljana Unije, ki je v času zakonske zveze nad njim izvajal družinsko nasilje, lahko ohrani pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici na podlagi te določbe, če je prišlo do razveze zakonske zveze po tem, ko je zakonec, ki je državljan Unije, zapustil to državo članico.

32 Člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive 2004/38 določa, da razveza zakonske zveze ne povzroči izgube pravice do prebivanja družinskih članov državljana Unije, ki niso državljani države članice, kadar „to upravičujejo posebno težke okoliščine, kot na primer dejstvo, da je bila oseba žrtev družinskega nasilja v času, ko sta zakonska zveza ali registrirano partnerstvo še trajala“.

33 Ugotoviti je treba, kateri pogoji veljajo za uporabo te določbe, zlasti pa, ali – tako kot v postopku v glavni stvari – kadar je bil državljan tretje države v času trajanja zakonske zveze žrtev družinskega nasilja, ki ga je izvajal državljan Unije, od katerega se je razvezal, mora ta prebivati v državi članici gostiteljici v skladu s členom 7(1) Direktive 2004/38 do datuma razveze zakonske zveze, da se ta državljan tretje države lahko sklicuje na člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c), te direktive.

34 V zvezi s tem – ob upoštevanju člena 13(2), prvi pododstavek, točka (a), Direktive 2004/38 – je Sodišče že presodilo, da kadar zakonec, ki je državljan Unije, zapusti državo članico gostiteljico, da bi se preselil v drugo državo članico ali tretjo državo pred datumom začetka postopka za razvezo zakonske zveze, izvedena pravica državljana tretje države do prebivanja na podlagi člena 7(2) Direktive 2004/38 preneha ob odhodu zakonca, ki je državljan Unije, in je zato na podlagi člena 13(2), prvi pododstavek, točka (a), te direktive ne more več ohraniti (glej v tem smislu sodbo z dne 16. julija 2015, Singh in drugi, C-218/14, EU:C:2015:476, točka 62).

35 V teh okoliščinah je odhod zakonca, ki je državljan Unije, že povzročil izgubo pravice do prebivanja zakonca, ki je državljan tretje države in ki prebiva v državi članici gostiteljici. Zaradi poznejše vložitve zahtevka za razvezo zakonske zveze te pravice ne more ponovno pridobiti, ker je v členu 13 Direktive 2004/38 omenjena samo „ohranitev“ obstoječe pravice do prebivanja (sodba z dne 16. julija 2015, Singh in drugi, C-218/14, EU:C:2015:476, točka 67).

36 Sodišče je v tem kontekstu presodilo, da mora zakonec – ki je državljan Unije – državljana tretje države v skladu s členom 7(1) Direktive 2004/38 prebivati v državi članici gostiteljici do začetka postopka za razvezo zakonske zveze, da bi se lahko ta državljan tretje države skliceval na ohranitev svoje pravice do prebivanja v tej državi članici na podlagi člena 13(2) te direktive (sodba z dne 16. julija 2015, Singh in drugi, C-218/14, EU:C:2015:476, točka 66).

37 Te okoliščine je mogoče prenesti na okoliščine v postopku v glavni stvari glede razlage člena 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive 2004/38.

38 Upoštevati je namreč treba dejstvo, da je ta določba del člena 13(2) Direktive 2004/38, tako da se ta določba ne sme razlagati samostojno, temveč glede na prvi pododstavek člena 13(2).

39 Najprej je v zvezi s tem treba opozoriti, da je treba pri določitvi področja uporabe določbe prava Unije upoštevati hkrati njeno besedilo, njen kontekst in njene cilje (sodba z dne 10. oktobra 2013, Spedition Welter, C-306/12, EU:C:2013:650, točka 17).

40 Najprej je iz besedila tako naslova kot člena 13(2) Direktive 2004/38 razvidno, da je ohranitev pravice do prebivanja, ki jo imajo na podlagi te določbe družinski člani državljana Unije, ki niso državljani države članice, določena zlasti v primeru razveze zakonske zveze, zato pa, kadar so izpolnjeni pogoji iz te določbe, takšna razveza zakonske zveze ne povzroči izgube te pravice do prebivanja.

41 Dalje, glede sobesedila te določbe člen 13(2) Direktive 2004/38 pomeni odstopanje od načela, v skladu s katerim pravice do vstopa in prebivanja v državi članici na podlagi Direktive 2004/38 nimajo vsi državljani tretjih držav, temveč le tisti, ki so „družinski člani“ državljana Unije v smislu člena 2, točka 2, te direktive, ki je s tem, da se je naselil v drugi državi članici kot tisti, katere državljan je, uresničeval pravico do prostega gibanja, ki je priznana v ustaljeni sodni praksi Sodišča (sodba z dne 16. julija 2015, Singh in drugi, C-218/14, EU:C:2015:476, točka 51).

42 Člen 13(2) Direktive 2004/38 se nanaša na izjemne primere, v katerih razveza zakonske zveze ne pomeni izgube pravice do prebivanja zadevnih državljanov tretje države na podlagi Direktive 2004/38, ker po razvezi svoje zakonske zveze ti državljani ne izpolnjujejo več pogojev iz člena 7(2) te direktive, zlasti ne pogoja, da gre za „družinskega člana“ v smislu člena 2, točka 2(a), te direktive.

43 Dodati je treba, da člen 12 Direktive 2004/38, ki se izrecno nanaša na ohranitev pravice do prebivanja članov družine v primeru smrti ali odhoda državljana Unije, na eni strani določa, da se pravica njegovih družinskih članov, ki nimajo državljanstva države članice, ohrani samo v primeru smrti državljana Unije, ne pa v primeru njegovega odhoda iz države članice gostiteljice.

44 Na drugi strani je treba ugotoviti, da zakonodajalec Unije ob sprejetju te direktive ni sprejel določbe, da bi v primeru odhoda državljana Unije iz države članice gostiteljice obstajala specifična varovala, ki bi bila zlasti zaradi težkih okoliščin na voljo njegovim družinskim članom, ki niso državljani države članice, in bi bila primerljiva s tistimi iz člena 13(2)(c) Direktive 2004/38.

45 Glede namena člena 13(2) Direktive 2004/38 ta določba tako ustreza cilju iz uvodne izjave 15 te direktive, ki je zagotoviti, da so družinski člani pravno varovani v primeru razveze, razveljavitve zakonske zveze ali prenehanja registriranega partnerstva, tako da se v zvezi s tem sprejmejo ukrepi, s katerimi se zagotovi, da v takih okoliščinah družinski člani, ki že prebivajo na ozemlju države članice gostiteljice, ohranijo pravico do prebivanja izključno na osebni podlagi.

46 V zvezi s tem iz zakonodajne zgodovine Direktive 2004/38, zlasti pa iz obrazložitve predloga direktive Evropskega parlamenta in Sveta o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic (COM/2001/0257 (final)), izhaja, da bi na podlagi prava Unije pred Direktivo 2004/38 razvezani zakonec lahko bil prikrajšan za pravico prebivanja v državi članici gostiteljici.

47 V tem okviru je v tem predlogu direktive navedeno, da naj bi nameravana določba, ki je postala člen 13(2) Direktive 2004/38, zagotavljala neko pravno varstvo državljanom tretjih držav, katerih pravica do prebivanja je odvisna od družinske vezi prek zakonske zveze in bi bila lahko predmet izsiljevanja z razvezo zakonske zveze, to varstvo pa je nujno le v primeru dokončne razveze zakonske zveze, kajti v primeru *de facto* ločitve pravica do prebivanja zakonca, ki je državljan tretje države, v ničemer ni ogrožena.

48 Iz navedenega izhaja, da je iz besedila, konteksta in namena člena 13(2) Direktive 2004/38 razvidno, da je uporaba te določbe, vključno s pravico na podlagi člena 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive 2004/38, pogojena z razvezo zakonske zveze zadevnih strank.

49 Iz navedenega prav tako izhaja, da je razlaga člena 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive 2004/38 – v skladu s katero se državljan tretje države upravičeno zanaša na pravico na podlagi te določbe, ker je njegov zakonec z državljanstvom Unije prebival v državi članici gostiteljici v skladu s členom 7(1) Direktive 2004/38 ne le do datuma začetka postopka za razvezo zakonske zveze, temveč najpozneje do datuma, ko je prišlo do nasilja v družini – v nasprotju z dobesedno, sistematsko in teleološko razlago člena 13(2) Direktive 2004/38.

50 Kadar je bil, tako kot v postopku v glavni stvari, državljan tretje države v času trajanja svoje zakonske zveze žrtev družinskega nasilja, ki ga je storil državljan Unije, od katerega se je razvezal, mora ta prebivati v državi članici gostiteljici v skladu s členom 7(1) Direktive 2004/38 do datuma začetka postopka za razvezo zakonske zveze, zato da se ta državljan sme sklicevati na člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c), te direktive.

51 Glede na zgoraj navedeno je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive 2004/38 razlagati tako, da državljan tretje države, ki se je razvezal od državljana Unije, ki je v času trajanja zakonske zveze nad njim izvajal družinsko nasilje, ne more ohraniti pravice do prebivanja v državi članici gostiteljici na podlagi te določbe, če je zakonec, državljan Unije, zapustil navedeno državo članico pred začetkom postopka za razvezo zakonske zveze.

Četrto vprašanje

52 Predložitveno sodišče s četrtim vprašanjem, ki ga je treba preučiti na drugem mestu, v bistvu sprašuje, ali je treba člen 12 Uredbe št. 1612/68 razlagati tako, da imata otrok in tisti od staršev, ki je državljan tretje države in ki ima izključno pravico do varstva in vzgoje tega otroka, pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici na podlagi te določbe v položaju, kakršen je v postopku v glavni stvari, v katerem je drugi od staršev državljan Unije in je delal v tej državi članici, vendar je odšel iz države članice gostiteljice, preden se je otrok v njej vključil v izobraževanje.

53 Na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68 imajo otroci državljana države članice, ki je zaposlen oziroma je bil zaposlen v drugi državi članici, pravico do dostopa do sistema splošnega izobraževanja, vajeništva in poklicnega usposabljanja pod enakimi pogoji kot državljani te zadnjenavedene države, če prebivajo na njenem ozemlju.

54 Pravica otrok delavcev migrantov do dostopa do izobraževanja v državi članici gostiteljici na podlagi te določbe je odvisna od tega, ali se je zadevni otrok prej nastanil v državi članici gostiteljici, zato pa se otroci, ki so se nastanili v državi članici gostiteljici kot družinski člani delavca migranta, tako kot otroci delavca migranta, ki od rojstva prebivajo v državi članici, v kateri sta njihova oče ali mati zaposlena ali bila zaposlena, lahko sklicujejo na pravico do dostopa do izobraževanja v tej državi (glej v tem smislu sodbo z dne 23. februarja 2010, Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, točka 45).

55 Namen člena 12 Uredbe št. 1612/68 je zlasti otrokom delavca, ki je državljan države članice, zagotoviti, da lahko v državi članici gostiteljici začnejo in po potrebi končajo šolanje, tudi če ta delavec ni več zaposlen v tej državi članici (glej v tem smislu sodbo z dne 23. februarja 2010, Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, točka 51).

56 Kot je razvidno iz samega besedila člena 12 Uredbe št. 1612/68, ta pravica ni omejena na otroke delavcev migrantov, pač pa velja tudi za otroke nekdanjih delavcev migrantov. Iz tega izhaja, da pravica otrok do enakega obravnavanja v zvezi z dostopom do izobraževanja ni odvisna od okoliščine, ali njihov oče ali njihova mati ohrani status delavca migranta v državi članici gostiteljici (glej v tem smislu sodbo z dne 23. februarja 2010, Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, točka 50).

57 Poleg tega je Sodišče presodilo, da pravica, ki jo imajo otroci na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68, ni podrejena pravici do prebivanja njihovih staršev v državi članici gostiteljici, saj ta določba zahteva samo, da je otrok prebival s svojimi starši ali z enim od njih v državi članici, medtem ko je vsaj eden od staršev prebival kot delavec (glej v tem smislu sodbo z dne 23. februarja 2010, Ibrahim in Secretary of State for the Home Department, C-310/08, EU:C:2010:80, točka 40).

58 V zvezi s tem je priznanje pravice, da otroci nekdanjih delavcev migrantov lahko nadaljujejo svoje šolanje v državi članici gostiteljici, medtem ko njihovi starši tam več ne bivajo, enako priznanju njihove pravice do prebivanja, ki ni odvisna od pravice njihovih staršev, saj taka pravica izhaja iz člena 12 (glej v tem smislu sodbo z dne 23. februarja 2010, Ibrahim in Secretary of State for the Home Department, C-310/08, EU:C:2010:80, točka 41).

59 Iz sodne prakse Sodišča prav tako izhaja, da člen 12 Uredbe št. 1612/68 ne zahteva, da eden od staršev, nekdanji delavec migrant – da bi se za otroka lahko uporabila pravica iz te določbe – še prebiva v državi članici gostiteljici na datum, ko otrok začne obiskovati šolo ali univerzo, niti da naj bi ta od staršev še naprej prebival v državi članici v času šolanja ali študija.

60 V obravnavanem primeru je iz predložitvene odločbe razvidno, da je KA, ki je zakonec tožeče stranke iz postopka v glavni stvari, prebival v Združenem kraljestvu in opravljal zaposlitveno ali samozaposlitveno dejavnost od datuma prihoda para v to državo članico do datuma odhoda KA iz Združenega kraljestva, to je celotno obdobje od marca 2004 do decembra 2006.

61 Prav tako iz predložitvene odločbe izhaja, da sta bili MA in IA, hčeri para, rojeni v Združenem kraljestvu in da od rojstva prebivata v tej državi članici.

62 MA in IA kot otroka nekdanjega delavca migranta, ki od rojstva prebivata v državi članici, v kateri je bil zaposlen njun oče, izpolnjujeta pogoje za uporabo člena 12 Uredbe št. 1612/68.

63 Zato ima v okoliščinah, kakršne so te v postopku v glavni stvari, otrok nekdanjega delavca migranta, ki od svojega rojstva prebiva v državi članici gostiteljici, na eni strani pravico, da začne ali nadaljuje šolanje v tej državi članici na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68, na drugi strani pa zato tudi pravico do prebivanja, ki temelji na isti določbi. Dejstvo, da tisti od staršev, ki je nekdanji delavec migrant, prebiva ali ne prebiva več v tej državi članici na datum, ko je ta otrok začel izobraževanje, na to nima nobenega vpliva.

64 V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča ta pravica do dostopa do izobraževanja zajema samostojno pravico do prebivanja otroka delavca migranta ali nekdanjega delavca migranta, če ta otrok želi nadaljevati šolanje v državi članici gostiteljici, in ustrezno pravico do prebivanja tistega od staršev, ki ima dejansko pravico do varstva in vzgoje tega otroka (sodba z dne 13. junija 2013, Hadj Ahmed, C-45/12, EU:C:2013:390, točka 46).

65 V okoliščinah, kot so te v postopku v glavni stvari, kadar imajo otroci na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68 pravico, da svoje šolanje nadaljujejo v državi članici gostiteljici, medtem ko starši, ki za njih skrbijo, tvegajo, da bodo izgubili svoje pravice do prebivanja, lahko odločitev, da starši ne smejo ostati v državi članici gostiteljici med šolanjem svojih otrok, tem otrokom odvzame pravico, ki jim jo je priznal zakonodajalec Unije (glej v tem smislu sodbo z dne 17. septembra 2002, Baumbast in R, C-413/99, EU:C:2002:493, točka 71).

66 V obravnavanem primeru je iz predložitvene odločbe razvidno, da je NA pridobila izključno pravico do varstva in vzgoje svojih otrok.

67 Zato ima NA kot tisti od staršev, ki dejansko zagotavlja varstvo in vzgojo MA in IA, prav tako pravico do prebivanja na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68.

68 Glede na zgornje preudarke je treba na četrto vprašanje odgovoriti, da je treba člen 12 Uredbe št. 1612/68 razlagati tako, da imata otrok in tisti od staršev, ki je državljan tretje države z izključno pravico do varstva in vzgoje tega otroka, v položaju, kakršen je ta v postopku v glavni stvari, v katerem je drugi od staršev državljan Unije in je bil zaposlen v državi članici gostiteljici, vendar je tam prenehal prebivati, preden se je otrok vključil v izobraževanje, pravico do prebivanja v tej državi na podlagi te določbe.

Drugo in tretje vprašanje

69 Predložitveno sodišče z drugim in tretjim vprašanjem, ki ju je treba preučiti skupaj, v bistvu sprašuje, ali je treba člena 20 PDEU in/ali 21 PDEU razlagati tako, da zagotavljata pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici tako mladoletnemu državljanu Unije, ki od rojstva prebiva v tej državi članici, vendar katere državljanstva nima, kot tudi tistemu od staršev, ki je državljan tretje države in ki ima izključno pravico do varstva in vzgoje tega mladoletnega otroka, kadar imajo zadevne osebe pravico do prebivanja v tej državi članici na podlagi nacionalnega ali mednarodnega prava.

70 Najprej je treba spomniti, da v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča člen 20 PDEU vsem osebam, ki imajo državljanstvo ene od držav članic, priznava status državljana Unije, katerega namen je biti temeljni status državljanov držav članic (glej sodbi z dne 20. septembra 2001, Grzelczyk, C-184/99, EU:C:2001:458, točka 31, in z dne 8. marca 2011, Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, točka 41 in navedena sodna praksa).

71 Sodišče je na podlagi tega že presodilo, da člen 20 PDEU nasprotuje nacionalnim ukrepom, katerih učinek je, da državljanom Unije preprečujejo dejansko izvrševanje bistvene vsebine pravic, ki so jim podeljene zaradi statusa državljana Unije (sodba z dne 8. marca 2011, Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, točka 42).

72 Merilo v zvezi s preprečitvijo dejanskega uživanja bistva pravic, podeljenih s statusom državljana Unije, se nanaša na položaje, za katere je značilna okoliščina, da čeprav ni mogoče uporabiti izvedene pravice v zvezi s pravico do prebivanja državljanov tretjih držav, pravice do prebivanja izjemoma ni mogoče zavrniti državljanu tretje države, družinskemu članu državljana države članice, saj bi bil sicer s tem državljanstvu Unije zadnjega odvzet poln učinek, če bi bil kot posledica takšne zavrnitve ta državljan dejansko prisiljen zapustiti ozemlje Unije kot celote in bi bil tako prikrajšan za učinkovito uživanje bistva pravic, podeljenih s tem statusom (glej sodbo z dne 15. novembra 2011, Dereci in drugi, C-256/11, EU:C:2011:734, točki 66 in 67).

73 Glede položaja, kot je ta v postopku v glavni stvari, je najprej treba upoštevati dejstvo, da imajo tako tožeča stranka v postopku v glavni stvari kot njeni hčeri pravico do prebivanja v Združenem kraljestvu na podlagi člena 12 Uredbe št. 1612/68, kot je bilo ugotovljeno v točki 68 te sodbe.

74 Prvi pogoj, od katerega je odvisna možnost sklicevanja na pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici na podlagi člena 20 PDEU, kot jo razlaga Sodišče v sodbi z dne 8. marca 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), namreč da zadevna oseba nima pravice do prebivanja v tej državi članici na podlagi sekundarne zakonodaje Unije, pa v tem primeru ni izpolnjen.

75 V zvezi s členom 21 PDEU je treba spomniti, da je na podlagi te določbe pravica do prebivanja na ozemlju države članice priznana vsem državljanom Unije, „ob upoštevanju omejitev in pogojev, določenih s Pogodbama in ukrepi, ki so bili sprejeti za njuno uveljavitev“.

76 Natančneje, te omejitve in pogoji so določeni v členu 7(1) Direktive 2004/38, zlasti pogoj zadostnih sredstev, da v obdobju prebivanja ne postanejo breme sistema socialne pomoči v državi gostiteljici in da so v celoti zdravstveno zavarovani v smislu člena 7(1)(b) te direktive.

77 Sodišče je v zvezi s tem že razsodilo, da je treba izraz „imajo“ dovolj sredstev iz te določbe razlagati tako, da zadostuje, da državljani Unije ta sredstva imajo, ne da bi ta določba vsebovala kakršno koli zahtevo o njihovem izvoru, saj lahko ta sredstva med drugim zagotavlja državljan tretje države (sodba z dne 16. julija 2015, Singh in drugi, C-218/14, EU:C:2015:476, točka 74).

78 Iz tega izhaja, da imata lahko MA in IA, če izpolnjujeta pogoje iz te direktive, zlasti pa iz njenega člena 7(1), bodisi sami ali pa prek svoje matere – kar mora ugotoviti predložitveno sodišče – kot nemški državljanki pravico do prebivanja v Združenem kraljestvu na podlagi člena 21 PDEU in Direktive 2004/38.

79 Nazadnje, Sodišče je presodilo, da kadar člen 21 PDEU in Direktiva 2004/38 pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici podeljujeta mladoletnemu državljanu druge države članice, ki izpolnjuje pogoje, določene v členu 7(1)(b) te direktive, te iste določbe tistemu od staršev, ki dejansko skrbi za tega državljana, dovoljujejo, da z njim prebiva v državi članici gostiteljici (glej sodbo z dne 10. oktobra 2013, Alokpa in Moudoulou, C-86/12, EU:C:2013:645, točka 29).

80 Sodišče je ugotovilo, da če se kateremu od staršev, državljanu države članice ali tretje države, ki dejansko skrbi za mladoletnega državljana Unije, ki ima na podlagi člena 21 PDEU in Direktive 2004/38 pravico do prebivanja, ne bi dovolilo, da prebiva s tem državljanom v državi članici gostiteljici, bi se pravici do prebivanja, ki jo ima zadnji, odvzel polni učinek, pri čemer je jasno, da uživanje pravice mladoletnega otroka do prebivanja nujno predpostavlja pravico tega otroka, da ga spremlja oseba, ki zanj dejansko skrbi, in da ima lahko zato ta oseba pravico naseliti se z njim med tem prebivanjem v državi članici gostiteljici (glej sodbi z dne 19. oktobra 2004, Zhu in Chen, C-200/02, EU:C:2004:639, točka 45, in z dne 10. oktobra 2013, Alokpa in Moudoulou, C-86/12, EU:C:2013:645, točka 28).

81 Glede na navedeno je treba na drugo in tretje vprašanje odgovoriti tako:

— Člen 20 PDEU je treba razlagati tako, da ne zagotavlja pravice do prebivanja v državi članici gostiteljici niti mladoletnemu državljanu Unije, ki od rojstva prebiva v tej državi članici, katere državljanstva nima, niti tistemu od staršev, državljanu tretje države, ki ima izključno pravico do varstva in vzgoje tega mladoletnega otroka, če imata ta pravico do prebivanja v tej državi članici na podlagi določb sekundarnega prava Unije.

— Člen 21 PDEU je treba razlagati tako, da navedenemu mladoletnemu državljanu Unije zagotavlja pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici, če izpolnjuje pogoje iz člena 7(1) Direktive 2004/38, kar mora ugotoviti predložitveno sodišče. Če je tako, ta ista določba tistemu od staršev, ki dejansko skrbi za tega državljana Unije, dovoljuje, da z njim prebiva v državi članici gostiteljici.

Stroški

82 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

1. **Člen 13(2), prvi pododstavek, točka (c), Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EGS je treba razlagati tako, da državljan tretje države, ki se je razvezal od državljana Unije, ki je v času trajanja zakonske zveze nad njim izvajal družinsko nasilje, ne more ohraniti pravice do prebivanja v državi članici gostiteljici na podlagi te določbe, če je zakonec, državljan Unije, zapustil navedeno državo članico pred začetkom postopka za razvezo zakonske zveze.**

2. **Člen 12 Uredbe Sveta (EGS) št. 1612/68 z dne 15. oktobra 1968 o prostem gibanju delavcev v Skupnosti je treba razlagati tako, da imata otrok in tisti od staršev, ki je državljan tretje države z izključno pravico do varstva in vzgoje tega otroka, v položaju, kakršen je ta v postopku v glavni stvari, v katerem je drugi od staršev državljan Unije in je bil zaposlen v državi članici gostiteljici, vendar je tam prenehal prebivati, preden se je otrok vključil v izobraževanje, pravico do prebivanja v tej državi na podlagi te določbe.**

3. **Člen 20 PDEU je treba razlagati tako, da ne zagotavlja pravice do prebivanja v državi članici gostiteljici niti mladoletnemu državljanu Unije, ki od rojstva prebiva v tej državi članici, katere državljanstva nima, niti tistemu od staršev, državljanu tretje države, ki ima izključno pravico do varstva in vzgoje tega mladoletnega otroka, če imata ta pravico do prebivanja v tej državi članici na podlagi določb sekundarnega prava Unije.**

   Člen 21 PDEU je treba razlagati tako, da navedenemu mladoletnemu državljanu Unije zagotavlja pravico do prebivanja v državi članici gostiteljici, če izpolnjuje pogoje iz člena 7(1) Direktive 2004/38, kar mora ugotoviti predložitveno sodišče. Če je tako, ta ista določba tistemu od staršev, ki dejansko skrbi za tega državljana Unije, dovoljuje, da z njim prebiva v državi članici gostiteljici.

Podpisi